

VII.

***Die gnad Gottes durch Christum, sambt
meinen freundtlichen grueß***

[Pismo Jakoba Andreaeja Primožu Trubarju]

Avtor: Jakob Andreae

Kraj: Tübingen

Datum: 6. junij 1564

Hramba: ARS, SI AS 2/I, šk. 92, fasc. 54/7, sn. 6, str. 210–218

278

Jacobus Andree D.

Transkripcija odlomka

[...] Derhalben ich euch herzlich brüederlich und umb Gottes willen gebetten haben will, ir wölen ab solicher verordnung kheinem verdruß haben, sonder alles zum besten verstehen und dahin vermerckhen, das hier inen einiche menschliche affection nicht regiert, sonder dardurch euer und der kirchen rhue und wolfart gemeinet. Und weil ich mich zue euch aller brüederlichen treue herzigkeit und gemueths versich, auch euch zweifelson nicht unbekhandt. Welchergestalt ich in albeg nach meinem ringen vermüegen die ehr Gottes zue befüerderen, zum höchsten geneigt, ir wurden mir in diser eurer ordnung sovill erlauben, da ichs gleich für euch selbst gethen, dergleichen ich auch fürwar euch in dergleichen sachen vertrauen erzaigen und beweisen wolle.

Sodann eur teutsche vorred belangt, welche der crainerischen khörchordnung fürgetruckht werden solle, haben ir fürstliche Gnaden gleichergestalt ire bedenken. Dann ir euch zu erinnern wissen, das ein pastor nicht macht hat, etwas zu ordnen (denn er ist nit die khürch) one bewilligung seiner kirchen. [...]

Komentar

Izgnanstvo Primoža Trubarja (morda 1508, morda 1509–1586), ko je leta 1547 postal *exul Christi*, je bilo za gibanje slovenske reformacije prelomno. Njegovo pregnanstvo je omogočilo slovenskim reformatorjem razširitev njihovega prostora in povezavo z nemškimi somišljeniki. Neposreden stik predvsem z württemberskimi reformatorji je bil še posebej pomemben za nadaljnji razvoj slovenske reformacije. Trubar in njegovi sopotniki, ki so sprva reformacijo dojemali zgolj kot duhovno prenovo Cerkve, so spoznali, da je potrebna tudi prenova ureditve cerkvenega življenja. Od württemburških reformatorjev je najpomembnejša oseba luteranski teolog Jakob Andreae (1528–1590), ki je prvič prišel v stik s Trubarjem najverjetneje okoli leta 1550, ko so tekla prizadevanja za natis prve slovenske knjige.

Drugače kot Trubar, ki je sprva po zaključenem študiju pridigal še pod okriljem katoliške cerkve, je bil Andreae že od konca študija v Stuttgartu vključen v protestantstvo. Nanj je močno vplival protestantski teolog Erhard Schnepf (1495–1558), ki je bil tudi dvorni pridigar württemberskega vojvode Ulrika Württemberskega (1487–1550) in hkrati superintendent dežele. Skupaj sta bila velika nasprotnika augsburškega verskega miru in sta bila po padcu Ulrika v šmalkaldenski vojni s položajev tudi odstranjena. Andreae se je umaknil v Tübingen, kjer je deloval kot diakon, nakar se je leta 1554 vrnil v Württemberg. Tam je prišel tudi v stik s Primožem Trubarjem in Petrom Pavlom Vergerijem mlajšim (1498–1565). Nov zagon dobil, potem ko je cesar Karl V. (1519–1558) leta 1552 sklenil passavski sporazum, s katerim se je zaključila druga šmalkaldenska vojna. Württemberska vojvodina je bila priznana kot protestantsko območje, kar je dovolilo novemu vojvodi Krištofu (1515–1568) odločnejše podpirati luteransko dejavnost. Andreae si je na njegov poziv leta 1553 pridobil doktorski naziv in je že naslednje leto postal eden izmed štirih superintendentov v Württembergu. Postal je najvplivnejši teolog v deželi in glavni svetovalec Krištofa v versko-političnih zadevah. V službi Krištofa se je udeležil državnih zborov v Regensburgu (1557) in Augsburgu (1558). S sprejetjem velikega württemberskega reda leta 1559 mu je uspelo uveljaviti luteranske poglede v cerkvenih in šolskih zadevah. Andreae je bil odločen nasprotnik

sektaštva znotraj reformacijskega gibanja oziroma je bil »branik luteranskega pravoverja« in je nastopil kot antikalvinist, čeprav je sprva iskal soglasje. Njegov cilj je bil »čista biblija brez človeških dodatkov«. Zato se je že v tem obdobju zanimal za razvoj reformacijskega gibanja drugod po cesarstvu, svoj vpliv je tehtal tudi na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem.

Zelo verjetno je bil prav Andreae tisti krščanski pridigar, ki je skupaj s tübingenskim tiskarjem Ulrichom Morhartom tiskal prve izdaje Trubarjevega *Katekizma*, ko Trubar ni mogel biti prisoten. Andreae je skupaj s koprskim škofom Vergerijem, ki je bil prav tako v tistem času v izgnanstvu, v Tübingenu, spodbujal Trubarja, naj biblijo prevede v slovenščino, česar se je ta sprva branil zaradi svojega nepoznavanja biblijskih jezikov. Leta 1555 mu je po sestanku v Ulmu to uspelo, kar je odprlo kratko poglavje sodelovanja med Trubarjem in Vergerijem, iz katerega so izšle štiri knjige. Naveza z Andreaejem je Trubarju prinesla tudi finančno pomoč, saj je stroške tiskanja pokrival vojvoda Krištof. Andreae pa je od Trubarja pričakoval, da se bo držal luteranske pravovernosti oziroma bolj natančno njegovih pogledov. Preko biblijskega zavoda, ki se je na pobudo barona Ivana III. Ungnada (1493–1564) ustanovil v Urachu, je želel širiti luteranski nauk brez vpliva švicarskih reformatorjev. Toda Trubar, ki je bil v stiku s švicarskim reformatorjem Henrikom Bullingerjem (1504–1575), ki je nadaljeval nauk Ulrika Zwinglija, je skušal najti skupno luteransko-cvinglijansko versko platformo, v svoja dela je torej vključeval nazore cvinglijanstva. To seveda ni ugajalo ortodoksnemu luteranu Jakobu Andreaeju, kar je sprožilo nesoglasja med njim in Trubarjem. Prav v ta kontekst spada tudi pismo Andreaeja Trubarju 6. junija 1564.

V pismu skuša Andreae zgladiti nesoglasja med njima in ga skuša tako rekoč spraviti na pravo pot. Opozarja ga, naj kranjski cerkveni red ne vsebuje česar koli, kar ne bi bilo skladno z augsburško versko izpovedjo, torej z luteransko ortodoksijo. Trubar je namreč leta 1564, ko je pisal *Cerkovno ordningo* v kurzivi, za zgled uporabljal württemberški cerkveni red. Tema disputacije pisma je Trubarjevo dožemanje Kristusovega telesa v kontekstu evharistije, saj se Trubar razhaja z luteransko doktrino *unio sacramentalis*. Andreae očita Trubarju, da njegovo dožemanje temelji na cvinglijanskih nazorih, in pravi, da bi Trubarjevo mnenje ugajalo Bullingerju. Ker Trubarju zagotavlja, da mu piše iz dobrih bratskih namenov, kar večkrat ponovi skozi celotno pismo, mu nato razlaga luteransko doktrino zveze dveh popolnih narav Kristusa oziroma da sta Kristusovo telo in kri združena z evharistijo preko zakramenta. Priporoča mu svoje sklepe, ki so kmalu zatem izšli v nemškem prevodu, in ga prosi, naj te razširi med kranjske pridigarje, saj ga zanima njihovo mnenje. Pismo vsebuje tudi obsežen postskriptum. Andreae v njem omenja tisk *Cerkovne ordninge* in želi, da Trubarju uspe vzpostaviti kranjski cerkveni red, ki bo »čist«, brez človeških napak. Nadalje postskriptum vsebuje še omembo Trubarjevega nemškega predgovora ter postavlja vprašanje odnosa med cerkveno in deželno oblastjo (avtoriteto), ki je nedvomno povezano s politično situacijo na Kranjskem, saj zraven Andreae omenja, da vojvodo Krištofa skrbi, ali bo Trubar sam imel zadostno avtoriteto za ustanovitev kranjske cerkve. To je najverjetneje povezano z dogajanjem leta 1564, saj je aprila tistega leta v Ljubljano prišel nadvojvoda Karl II. (1564–1590), da bi sprejel dedni poklon. Andreae meni, da se mora vzpostavitev cerkve narediti v imenu vseh pridigarjev in skupnosti. Na koncu dodaja še napotke oziroma osnutek za predgovor take narave.

Trubar se je po dokončnem izgonu iz Kranjske leta 1565 približal prevladujoči luteranski doktrini in je tako tudi končal spor z Andreaejem. Po smrti Sebastjana Krelja leta 1567 sta skupaj s pomočjo novega superintendenta v Ljubljani, Krištofa Spindlerja (1546–1591), skrbela, da v

Ljubljani ne bi nastalo središče sektaških protestantskih gibanj. Ko je Trubar leta 1586 umrl, je Andreae napisal njegovo pogrebno pridigo, ki deluje tudi kot prva Trubarjeva biografija.

Klemen Bergant

Objava

Strohm, Christoph (ur.), *Theologenbriefwechsel im Südwesten des Reichs in der Frühen Neuzeit (1550–1620)* (Göttingen 2020) 278–285.

Literatura

Rupel, Mirko, *Primož Trubar – Življenje in delo* (Ljubljana 1962).

Rajhman, Jože, *Trubarjev svet* (Ljubljana 1986).

Rajhman, Jože, *Pisma slovenskih protestantov* (Ljubljana 1997).

Jerše, Sašo (ur.), *Vera in hotenja – Študije o Primožu Trubarju in njegovem času* (Ljubljana 2009).

Mugerli, Marko, Povezanost švicarske in slovenske reformacije, *Obdobja 27, Reformacija na Slovenskem (Ob 500-letnici Trubarjevega rojstva)* (Ljubljana 2010) 619–627.

Grdina, Igor, Andreae, Jakob (1528–1590), *Slovenska biografija*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1000540/> (8. november 2023).